

Απόψεις...

| Αρθρογραφία | Σχόλια | Ιδέες

Μάθε να προφέρεις σωστά την πραγματικότητα | Εθύτης

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ο Ανθυπολοχαγός Πυροβολικού Παύλος Μελάς (επιχρωματισμός: Past in Color Χρώμα στο Παρελθόν/Χρήστος Καπλάνης).

Ανεμοδούριον

the swift stenography of daily life

Christopher Morley

Πατρίδα μου
ελάφι τρομαγμένο
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Αυτές οί επέτειοι.
Δέν είναι μυστήριο πράγμα; Ζητάμε νά φωτίσουμε, κάπως, τή μνήμη και νά ζεσταθούμε απ' αυτήν -σάν αντίχαρη* κα-
ταλήγουμε πού; Νά μασουλάμε ληγμένο πασατέμπο.
Τò άπατηλό μάρμαρο τής έπισημότητας, τò δήθεν και τò ως
εϊθισται. Φοβερά καρφιά στο ευαίσθητο σκαρι τής ζωής.
Ζήσαν αυτοί οί άνθρωποι πού άντικρίζουμε με βαργεστη-
μάρα στις προτομές. Σάρκα κι' όστα και τò αίμα τους νά
βράζει. Και τώρα: σκονισμένες ύποσημειώσεις, μικρόφωνα
και παράτες.
34 χρονών ήταν ό Αιμιλιανός Γρεβενών. Τριαντατεσσάρων,
όταν τόν μακέλεψαν στο ρουμάνι εκείνο τού μαρτυρίου.
Όκτώβριος τού 1911. Νεομάρτυρας (ό τελευταίος ίσως πριν

τήν άπελευθέρωση έναν χρόνο μετά) σε μία μακρά πορεία
ζωηφόρου οδύνης πού διατρέχει τήν Όθωμανική κυριαρ-
χία.
Πλησιάζει ή γιορτή τού Μακεδονικού Αγώνα. Άλλα καυτά
γράμματα αυτά. Τώρα βασιλεύει ή άποδόμηση, ό
έξυπνακισμός τού ιστορικού πού πίνει τò ζεστό του
έσπρέσο, σε γραφείο με κλιματισμό, αναδιφώντας -με
λεπτή ειρωνεία πάντα- άρχεία και μαρτυρίες.
Άλλιώς τò 1904 ή ζωή. Άλλιώς. Οί γυναίκες πού πλύναν τόν
νεκρό Παύλο Μελά, δέν μπορούσαν νά βγάλουν τά σαρού-
χια από τις όκάδες τής λάσπης. Τò κεφάλι στον τορβά. Ό
Καούδης με τò μαουζεράκι του.

Πατρίδα μου
ελάφι τρομαγμένο...

(ΕΚ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ)

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

ΕΤΟΣ 5' ΑΡΙΘΜΟΣ 6130 ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ Β. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΑΘΗΝΑ, ΤΡΙΤΗ 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1904 5 ΕΚΑΤΟΝ ΘΥΛΑΚΟΝ ΛΕΠΤΑ 5

ΗΡΩΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΔΟΣΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΑ ΔΕΙΩΜΑΤΙΚΟΝ

Ο ΔΙΔΑΧΟΣ

... (text) ...

Η ΜΟΝΗ ΛΥΣΙΣ

... (text) ...

Ο ΗΡΩΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΔΕΙΩΜΑΤΙΚΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ ΠΩΣ ΣΚΟΤΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΛΥΣΩΔΗΣ ΜΑΧΗ ΜΕ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΓΕΝΝΑΙΟΤΑΤΗ ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΛΑΙ ΑΙ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΑΙ ΛΕΙΤΟΜΕΡΕΙΑΙ

... (text) ...

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΑΙ ΜΟΙΡΑΙΑ ΠΟΡΕΙΑ

Του Γεωργίου Χ. Μόδη

12 Οκτωβρίου 1904 ξεκίνησε ο Παύλος Μελάς με τους 35 άντρες του από την Μπελκαμενή (Δροσοπηγή) ψηλά στο Βίτσι για το Ζέλοβο (Ανταρτικό), να συνάντηση τον οπλαρχηγό Θύμιον Καούδη.

Είχε ήδη καταρτίσει Επιτροπές και διώρισε οδηγούς και αγγελιοφόρους σε κάμποσα χωριά της Φλώρινας.

Έκλαψε όμως 24 ώρες, όπως έγραψε στην σύζυγό του, και 72 ώρες δεν μίλησε στον Φλωρινιώτη οπλαρχηγό Λάκη Πίρζα, δεξί του τότε χέρι, γιατί είχε ξεκάμει ένα Βούλγαρο δάσκαλο και ένα Βούλγαρο παπά, που είχαν στείλει στον άλλο κόσμο δυο εφημέριους από το ίδιο χωριό και άλλους χωρικούς από άλλα χωριά. Ένοιωθε συντριβή, φρίκη, αποτροπιασμό για κάθε έγκλημα –και ήταν το μοναδικό– που έκαμαν άντρες και υπαρχηγοί του, έστω και χωρίς την έγκρισή του, ή απλώς το μελετούσαν!...

Έχασε στο μεταξύ και ένα εξαιρετικόν οπαδό και πρώτο νεκρό τακτικόν αντάρτη, τον Φίλιππο Καπετανόπουλο, φαρμακοποιό στο Μοναστήρι, γεννημένο στην Κατρανίτσα (Πύργον Εορδαίας) της Πτολεμαΐδας.

Ήταν ένας «ενθουσιώδης και κάλλιστος νέος» όπως έγραψε ο Μελάς. Ανήκε στην διοίκηση της παλιάς Άμυνας και της νέας και πολύ σοβαρότερης «Εσωτερικής Οργάνωσης Μοναστηρίου». Και όταν δολοφονήθηκε στο γραφείο του από βουλγαρική σφαίρα που αποστρακίσθηκε (4 Σεπτεμβρίου), ο φίλος και συνεργάτης του Θεόδωρος Μόδης παράτησε ευθύς φαρμακείο, πλούτο, καλοπέραση και έφυγε στην Μπελκαμενή, να καταταχθή αντάρτης. Είχαν πάει στην Νερέτη (Πολυπόταμο), όπου είχε κατακρεουργηθή από κομιτατζήδες ο εφημέριος Παπακωνσταντίνος – είχε την ίδια τύχη και δεύτερος εφημέριος, ο Παπαγιάννης, αργότερα. Ο Παπακωνσταντίνος είχε πάνω του και 80 λίρες του χωριού να τις δώσει στον Τούρκον ενοικιαστή της δεκάτης, που έκαμαν φτερά... Από τα σπίτια δυο πρακτόρων του Κομιτάτου τούς ρίχθηκαν πολλές τουφεκίες. Ο Μελάς δεν άφησε να τους βάλουν φωτιά, γιατί ακούστηκαν από μέσα κλάματα γυναικοπαίδων...

Το πρωί, όταν έφευγαν και ανέβαιναν απότομο ανήφορο, τους πρόλαβε στρατιωτικόν απόσπασμα, που τους άρχισε στις ομοβροντίες. Τραυματίστηκε πολύ άσχημα ο Καπετανόπουλος. Επιχείρησαν Μελάς και Λαμπρινός να τον σηκώσουν. Μα στάθηκε αδύνατο. Τον άφησαν σε μερικά χαμόκλαδα, για να τον πάρουν την νύχτα. Σε λίγη ώρα όμως ξεψύχησε... Ο Μελάς τον σκέπασε με την δική του κάπα και έμεινε με μια ψιλή καπαρντίνα πάνω σε μεγάλα βρεγμένα και χιονισμένα βουνά...

Ο Θύμιος Καούδης, που πήγαιναν να συναντήσουν, ένας ξανθός και φρόνιμος όσον και γενναίος Σφακιανός, είχε έλθει με άλλους χωριανούς του τον Μάϊον 1903 να ενισχύσουν τον καπετάν Βαγγέλη από το Στρέμπενο (Ασπρώγεια), που είχε κηρύξει απροκάλυπτο τον πόλεμο στο Κομιτάτο. Στις 20 Ιουλίου, στο περιβόητο Ήλιντεν, κομιτατζήδες και πολλοί ένοπλοι χωρικοί –μερικοί με τσεκούρια και ρόπαλα– μπήκαν στην Κλεισούρα.

Ο Βαγγέλης αντιστάθηκε πολλές ώρες. Ο τουρκικός όμως λόχος, που είχε εκεί την έδρα του, το 'βαλε στα πόδια προς την Πτολε-

μαΐδα (Καϊλάρια). Αναγκάστηκε και ο Βαγγέλης να υποχωρήσει. Έγινε όμως αιτία να σωθή ένας πασάς που πήγαινε ζέγνοιαστος, με ένα αμάξι και τον υπασπιστή του, από τον σιδηροδρομικό σταθμό του Αμυνταίου στην Νεάπολη (Λάμισσα), έδρα μεραρχίας.

Την νύχτα ο Σεϊμένης, ένας από τους εννέα μεγαλωμένους στην Κρήτη με αγώνες κατά των Τούρκων, αφήνει τους συντρόφους του και πηγαίνει στην Κλεισούρα, στους κομιτατζήδες. Ο Απάνσιος Τσακαλάρωφ πρόσταξε και τον θανάτωσαν...

Με την αυγή ανέβηκαν το απέραντο δάσος της Δροσοπηγής από οξυές και πήραν έπειτα την κορυφογραμμή του Βίτσι. Βάδιζαν πλάι της. Δρόμος δεν υπήρχε. Σε μερικά μέρη υπήρχαν δυσδιάκριτα σημάδια κατσικόδρομου, που τον είχαν εξαφανίσει τα χιόνια και οι βροχές. Οι 35 άντρες, ο ένας πίσω από τον άλλον, πατούσαν βράχους, χαράδρες, λακκούβες γεμάτες νερό και συχνά και χιόνια.

Και έβρεχε με το τουλούμι δέκα μέρες συνέχεια. Ένα διάστημα και χιόνιζε. Όλο το έδαφος ήταν βρεγμένο και γλιστερό. Οι κάπες βάραιναν από την βροχή πολλές οκάδες. Τα πόδια όλων μουσκεμένα.

Ο Μελάς σερνόταν με πολλή δυσκολία. Τα φουντοφόρα τσαρούχια είχαν πληγώσει άσχημα τα πόδια του. Δεν τα έβγαζε ούτε την νύχτα, γιατί δεν μπορούσε να τα ξαναφορέσει!..

Με τα πρησμένα και πονεμένα πόδια του λογάριάζε να πάη στο Μεγάροβο και Τύρναβο, δυο κωμοπόλεις μια και μισή ώρα από το Μοναστήρι! Έπρεπε δηλαδή να διάσχιση την ατέλειωτη κορυφογραμμή του Περιστερι, ψηλότερη και αγριώτερη από εκείνη του Βίτσι! Εννοούσε να υπερπηδήσει όλα τα εμπόδια και να προσπεράσει όλες τις αδυναμίες του με το αδάμαστο θάρρος και την αλύγιστη θέλησή του. Κάπου το μεσημέρι κάθησε σ' ένα βράχο να ξαποστάσει. Έτρεξε κοντά του ο Πίρζας.

—Τα άτιμα τα τσαρούχια! του είπε με έναν αναστεναγμό.

—Μα σου έχω ειπή τόσες φορές να φορέσης μπόττες. Αυτά τα τσαρούχια δεν είναι για όλα τα πόδια.

—Αντάρτης και κλέφτης με μπόττες γίνεται, μωρέ Νίκο;!

—Γιατί όχι; Οι Κρητικοί έχουν μπόττες. Οι μεγάλοι αρχικομιτατζήδες φορούν μπόττες και χακί στολές. Έτσι έπρεπε να ντυθής και συ. Και ο μανδύας και η φουστανέλλα δεν είναι για ανθρώπους της πολιτείας.

—Να μοιάζω με τους κομιτατζήδες;!

Συγκεντρώθηκαν γύρω οι άντρες και έτρωγαν το ψωμοτύρι τους. Μερικών το ψωμί τους είχε βραχή και γίνει αποκρουστικός πολτός. Ο Μελάς έφαγε ένα παξιμαδάκι. Τον πλησίασε ο Γιώργης Βολάνης, νεαρός από τους Λάκκους της Κρήτης με αγγελική μορφή, που αποδείχθηκε αργότερα φοβερός και τρομερός, και είπε:

—Να φορέσης, αρχηγέ, κρητικά στιβάνια. Είναι μαλακά, δεν πληγώνουν τα πόδια. Σου δίνω τα δικά μου.

—Και συ τί θα φοράς, μωρέ Γιώργη;

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΑΙ ΜΟΙΡΑΙΑ ΠΟΡΕΙΑ

—Εγώ; Θα τα οικονομήσω. Φορώ και γουρουνοτσάρουχα.

—Δεν γίνεται, Γιώργη μου.

Ο Βολάνης αιχμαλωτίστηκε την άλλη μέρα στην Στάτιτσα, εδραπέτευσε από τις φυλακές Μοναστηρίου και την άνοιξη 1906 ήλθε με δικό του σώμα στο Μορίχοβο, όπου επέδειξε παλικάριά καταπληκτική και σκληρότητα αρκετή.

—Εγώ μια φορά, είπε ο Πίρζας, θα παραγγείλω από το Ζέλοβο στο Μοναστήρι ένα ζευγάρι μπότες, από κείνες που ετοιμάζουν για τους Τούρκους αξιωματικούς. Όλοι οι τσαγκάρηδες είναι δικοί μας. Θα παραγγείλω και μια χακί στολή και δεν ρωτώ κανένα.

—Όλα αυτά για μένα,, Νίκο;

—Για σένα. Για ποιόν άλλον;!

—Και δεν με ρωτάς αν τα θέλω;

—Δεν θα σε ρωτάμε πιά.

—Εγώ λέγω, είπε ο Χρήστος Μαλέτσκος ή Παναγιωτίδης, ψυχογιός του καπετάν Βαγγέλη, που αιχμαλωτίστηκε την άλλη μέρα και το 'σκασε από τις φυλακές Μοναστηρίου τον Φεβρουάριο 1908. Εγώ λέγω να φορέσης αυτά τα τσαρούχια που φορούν στα χωριά μας. Δεν είναι γουρουνοτσάρουχα, είναι χοντρότερα, σκεπάζουν κάπως τα πόδια και δεν τα πληγώνουν. Τα φορούν οι Τούρκοι στρατιώτες και οι κομιτατζήδες.

—Τούρκον και κομιτατζή, μωρέ, θα με κάνετε; Διαμαρτυρήθηκε ο Μελάς.

—Καλύτερα τα ποδήματα, οι μπόττες, είπε ο Πίρζας.

Κείνη την στιγμή πρόβαλε ένας χωριάτης, που πήγαινε καβάλλα. Τρέχει αμέσως ο Πίρζας και του λέει στα βουλγαρομακεδονικά να κατέβη, για ν' αναβή ο αρχηγός στο άλογο, που είναι άρρωστος.

Και πετάχθηκε πρόθυμος απ' το άλογό του.

Καβαλλίκεψε ο Μελάς και πήγαινε μπροστά, τυλιγμένος στην καινούργια μεγάλη κάπα του, που την είχε αγοράσει στην Μπελκαμενή. Τα πόδια όμως τα έδερνε η βροχή.

—Γι' αυτό χρειάζονται οι μπόττες, παρατήρησε ο Πίρζας.

Ακολουθούσαν πίσω όλοι οι άλλοι τυλιγμένοι στις κάπες. Τον χωρικό έβαλαν στην μέση Πίρζας και Μαλέτσκος, για να μην καταλάβη ότι είχε να κάνει με Ελληνοαντάρτες.

—Από που είσαι; τον ρώτησε ο Πίρζας.

—Από την Στάτιτσα.

—Και εκεί πήγαινες;

—Πάω σπίτι. Είμαι μυλωνάς.

—Λίγο κλέφτης, παρατήρησε ο Μαλέτσκος.

—Όχι, βρέ αδελφέ. Άδικα μάς κατηγορούν. Έχουμε φτώχεια.

—Δεν έχετε δουλειές; Έχετε κεσάτια και οι μυλωνάδες;

—Έχουμε φτώχεια.

—Δεν αλέθει ο κόσμος; Δεν τρώει ψωμί;

—Αλέθει. Μα όχι πολύ. Ίσως έγιναν πολλοί μύλοι. Το κακό είναι άλλο, οι Τούρκοι. Πότε θα γκρεμοτσακισθούν τα σκυλιά; Μπορείτε να μου πείτε;

—Θα ξεκουμπισθούν. Θα 'ρθη η μέρα.

—Πολλά μάς έχουν ειπή. Και δεν βλέπομε τίποτε. Και οι Τούρκοι σκύλιασαν. Τώρα, λέγουν, φάνηκαν και οι Έλληνες αντάρτες.

—Μπά. Που τους βαστάει;!

—Όχι. Φάνηκαν σίγουρα. Μου το είπαν στην Φλώρινα. Έγιναν και συμπλοκές μαζί τους. Ακούστηκαν οι τουφεκιές.

—Θα είναι για λίγες μέρες. Με το πρώτο χιόνι θα φύγουν στην Αθήνα.

—Μακάρι. Και σεις πού πηγαίνετε; Αν επιτρέπεται.

—Προς τα πέρα, είπε ο Πίρζας.

—Πάμε κατά το Ζέλοβο, είπε ο Χρήστος.

—Στο Ζέλοβο;! Είναι Γραικομάνοι.

—Πάμε να τους δώσουμε ένα μάθημα.

Πήγαιναν και κουβέντιαζαν κάτω απ' την ατέλειωτη βροχή. Κάποια στιγμή όμως ο χωρικός κατάλαβε απ' τις κουβέντες των άλλων ότι Έλληνες ήταν οι συνοδοιπόροι του. Και ζήτησε αμέσως να πάρη το άλογο.

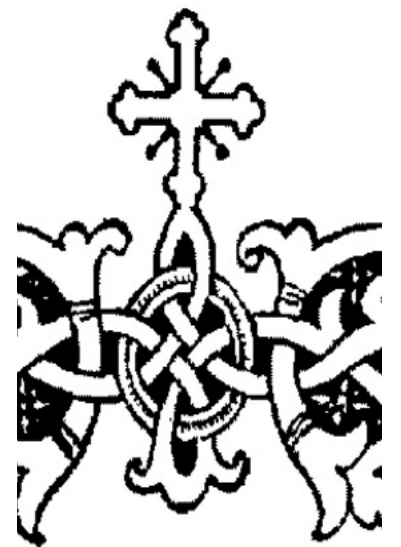
—Βρέ παλιόσκυλο! του είπε θυμωμένος ο Πίρζας. Όσο μάς έπαιρνες για κομιτατζήδες δεν έλεγες τίποτε. Άμα κατάλαβες ότι είμαστε Γραικοί ζήτησες το άλογο.

—Όχι. Μα τον Θεό... Είναι μονάχη στον μύλο η γυναίκα μου.

—Με το καλό Νίκο. Με το καλό, του φώναξε ο Μελάς.

Συναξάριον

11η Οκτωβρίου

Τη αυτή ημέρα μνήμη των Αγίων Μαρτύρων γυναικών Ζηναΐδος και Φιλονίηνης των αυταδέλφων.

*Ειρηνικώς ύπνωσαν ειρήνης φίλοι,
Ζηναΐς άμα και Φιλονίηνα δύω.*

Αύται αι Άγιοι γυναίκες ήτον από την Ταρσόν της Κιλικίας, συγγενείς Παύλου του Αποστόλου. Αφήσασαι δε την πατρίδα των, και αρνηθείσαι τα υπάρχοντά των, εμεταχειρίζοντο, κατά μεν το φαινόμενον, την ιατρικήν τέχνην.

Κατά δε το πράγμα και την αλήθειαν, εποίουν έργον αποστολικόν κηρύττουσαι τον Χριστόν. Επήγαν ηοιπόν εις την πόλιν, Δημητριάδα καθουμένην.

Και εμβαίνουσαι μέσα εις ένα σπήλαιον, ενήστευον και αγρύπνουν, και ιάτρευον κάθε ασθένειαν ποδυχρόνιον, και κάθε μαλακίαν, ήτοι αρρωστίαν ολιγοχρόνιον.

Ενεργούσαν δε και άλλα διάφορα θαύματα. Όθεν διαήλμψασαι με ζωήν ενάρετον, με ηόγον ευαγγελικόν, και με θαύματα, και ποηθούς απίστους επιστρέψασαι εις την πίστιν του Χριστού, εν ειρήνη προς Κύριον εξεδήμησαν.

**ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ
ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ
Συναξαριστής των
δώδεκα μηνών
του ενιαυτού,
Εκδόσεις Δόμος,
2005**

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΚΑΙ ΜΟΙΡΑΙΑ ΠΟΡΕΙΑ

—Με το καλό τέτοιον άτιμο;! Όσο μάς έπαιρνε για κομιτατζήδες δεν μιλούσε. Ευθύς που κατάλαβε ότι είμαστε Έλληνες ζήτησε το άλογο.

—Δικαίωμα του, είπε ο Μελάς και κατέβηκε απ' το άλογο.

—Μά... Μά... Μή κατεβαίνεις. Δεν θα το φάμε το άλογο.

Ρίχθηκαν τότε πολλοί με σηκωμένα τα ραβδιά στον χωρικό. Όχι. Όχι. Μή τον πειράζετε, επρόσταξε ο Μελάς.

Ο χωρικός έτρεμε απ' τον φόβο του. Και έλεγε ας ξανανεβή στο άλογο ο αρχηγός. Τέτοιος άνθρωπος!... Τον είχε εντυπωσιάσει και η ευγενική μορφή του Μελά. Και δεν είμαι όπως νομίζετε. Ήμουν στενός φίλος του Κώτσα. Αυτός ήταν για μας τους χωριάτες. Δεν θα γεννήση άλλον Κώτσα άλλη μάννα.

—Μωρέ που έχετε πίστη εσείς, είπε ο Πίρζας.

—Μά τον Θεό. Μά τον Χριστό. Και είπε στον αρχηγό να ξανανεβή στο άλογο. Εγώ δεν το καβαλλικεύω. Πλησίασε και ο ίδιος στον Μελά και είπε: Άλογο ντικό σου. Να το παίρνης. Ο Μελάς άρχισε να βαδίζει. Και ένοιωθε τώρα μεγαλύτερους πόνους γιατί δεν είχε περπατήσει πολλήν ώρα. Ο χωρικός ακολουθούσε πεζός. Έσερνε το άλογο με το σχοινί. Ο Πίρζας τον ρώτησε:

—Έρχεται στο χωριό ο Μητρο - Βλάχος;

—Αραιά... Πολύ αραιά. Αυτός ο Αρβανιτόβλαχος είναι σκυλί μοναχό. Δεν λογαριάζει τη ζωή ενός ανθρώπου περισσότερο από μια μύγα. Γι' αυτό τούς φοβόμαστε.

—Και ο Τσακαλάρωφ; Έρχεται στο χωριό; Ακούεται; ρώτησε ο Μαλέτσκος.

—Δεν ακούεται καθόλου. Δεν θα είναι εδώ.

—Α! Έφυγε ο Τσακαλάρωφ στην Βουλγαρία μαζί με τον Κλιάσεφ, αφού πέρασαν από την Ελλάδα, είπε ο Πίρζας ελληνικά.

—Έτσι το ακούσαμε και εμείς, είπε στη διάλεκτό του ο χωρικός που τα κατάλαβε.

Ακούστηκαν όμως πολλές και ζωηρές διαμαρτυρίες.

—Πώς;! Πώς;! φώναξαν πολλοί. Έφυγε ο Τσακαλάρωφ στην Βουλγαρία μέσω Ελλάδος; Και τί έκαμνε η Ελληνική Κυβέρνηση; Τυφλώθηκε;

—Ού να χαθούν... Είναι για τα πανηγύρια, φώναξαν άλλοι.

Και ο Γρηγόρης ο Βαγενάς απ' τα παλικάρια του καπετάν Βαγγέλη είπεν:

—Έδωσαν και δίνουν τα όπλα στους κομιτατζήδες για να μάς σκοτώνουν. Τους δίνουν και πλάτες για να φεύγουν στην Βουλγαρία! Και σε ποιόν; Στον Τσακαλάρωφ, τον χειρότερο.

Απ' την Ελλάδα είχε προμηθευθή τα περισσότερα όπλα το Κομιτάτο.

—Έπρεπε, νομίζω να αρχίζαμε τον Αγώνα απ' την Αθήνα, είπε ο Χρήστος ο Μαλέτσκος.

Ο Μελάς τούς άκουε και χαμογελώντας είπεν:

—Έννοια σας παιδιά... Τα πράγματα τώρα έσιαξαν. Διορθώθηκαν.

Βράδιαζε πια. Βρέθηκαν στη ράχη πάνω απ' την Στάτιτσα που φαινόταν. Ο χωρικός επρόσφερε πάλι το άλογο στον Μελά.

Εκείνος τον είπεν: Ευχαριστώ. Ευχαριστώ πολύ. Πήγαινε με το άλογό σου. Και τού έσφιξε το χέρι. Ίσως και του έδωσε κανένα μετζίτη ή ένα «τέταρτο» (του μιτζοετού) μια χρυσή δραχμή.

Ο χωρικός καβαλλίκεψε το άλογο έκαμε με το χέρι ένα χαιρετισμό και τράβηξε για το σπίτι του.

—Πάμε και εμείς, είπε ύστερα από λίγο δισταγμό ο Μελάς.

—Πού; Στη Στάτιτσα; ρώτησε ο Πίρζας.

Είχε ρωτήσει τον Δήμο, ένα παιδί απ' την Στάτιτσα τί άνθρωπος ήταν ο μυλωνάς. Απάντησε:

—Δεν είναι κακός. Μα ξέρει κανείς;! Καλύτερα να μην πάμε στο χωριό μου απόψε. Δεν το έχομε προετοιμάσει.

—Είναι κουρασμένα και μουσκεμμένα τα παιδιά. Πρέπει να περάσουμε τη νύχτα κάτω από στέγη.

—Μα θα πηγαίναμε σε μια απ' τες πολλές Ζελοβίτικες καλύβες. Είναι μια, μιάμιση ώρα μακριά.

—Να ψάχνουμε για καλύβες σε βουνά και δάση στο σκοτάδι με αυτή την κατακλυσμιαία βροχή;! Το πρωί θα φύγουμε απ' την Στάτιτσα.

Αν είχε μείνει καβάλλα στο άλογο ίσως θα προχωρούσε για τις Ζελοβίτικες Καλύβες. Έμειναν και την ημέρα στο χωριό. Και ήρθε το μοιραίο, το παράξενο. Από τόσους άντρες μονάχα ο Μελάς σκοτώθηκε. Αιχμαλωτίστηκαν ο Γ. Βολάνης, ο Χρήστος Μαλέτσκος και άλλοι τέσσαρες (4), αφού πολέμησαν και όλη τη νύχτα απ' το σπίτι που είχαν κυκλωθή.

Απ' τις Αθηναϊκές εφημερίδες έμαθαν οι Τούρκοι τον θάνατο του Μελά, και το μέρος της πρόχειρης ταφής του. Έτσι βρήκαν και το ακέφαλο πτώμα του. Το κεφάλι είχε ταφή στην Αγία Παρασκευή του Πισοδερίου.

Ο Μελάς είχε αναλάβει τον σκληρόν αυτόν Αγώνα σε άγρια βουνά με αγριανθρώπους, γιατί πίστευε ότι είχε υποχρέωση να το κάμη. Δεν ήταν παρασκευασμένος σωματικά, ακόμα λιγότερο ψυχικά. Είχεν όμως θέληση μεγάλη και αδάμαστη. Λογάριαζε να φέρη σε καλό τέλος τον Αγώνα με «ολίγην γενναιότητα και πολλήν καλωσύνην και φιλανθρωπία». Και δεν είναι καθόλου αβέβαιο ότι δεν θα ήταν αποδοτικότερη η τακτική αυτή από τους σκοτωμούς, τις σφαγές, τους εμπρησμούς.

Υπήρξε αναμφιβόλως ιδανικός ήρωας, ευγενέστατος άνθρωπος και λαμπρός Χριστιανός.

Κωστούλας Γαλάνης

Τότε τὸν ἔκλαιε λαός, καὶ στὴ Χαλκίδα

Στὸν Θεόδωρο Εὐαγ. Παντούλα, τὸν Ἡπειρώτη·
ποὺ ἔχει, ἐδῶ καὶ χρόνια, πολιτογραφηθεῖ σὰν Χαλκίδαῖος.

Ἄν πληκτρολογήσει κανεὶς τὸ «Μελᾶς» στὸ πάνσοφο Google, ἢ τυφλὴ, ψυχρὴ καὶ ἄψυχη, πλὴν ἀριθμητικὰ ἀδέκαστη, ἀναζητήσή του θὰ ἐμφανίσει, στὴν πρώτη θέση, πλῆθος πληροφοριῶν καὶ εἰκόνων καὶ ἄλλων πολλῶν παρελκομένων γιὰ τὸν συμπαθῆ κατὰ τὰ ἄλλα τραγουδιστὴ εἰδικοῦ –γιὰ τὶς μικρὲς ὥρες ποὺ λένε– μουσικοῦ ρεπερτορίου, τὸν Ζαφεῖρη Μελᾶ· ἐνδεικτικὸ τοῦ ὕψους τῆς δημοφιλίας –στὶς μέρες μας– τοῦ λαϊκοῦ ἀοιδοῦ σὲ σχέση με ἐκείνη τοῦ ἠρωϊκοῦ Ἀνθυπολοχαγοῦ Πυροβολικοῦ, ποὺ ἄφησε, στὶς 13 Ὀκτ. 1904, σὲ ἡλικία μόλις 34 ἐτῶν, τὰ κόκκαλά του –ἄλλοῦ τὴν κεφαλὴ κι ἄλλοῦ τὸ σῶμα του– στὴ γῆ τῆς Μακεδονίας. Θὰ χρειαστεῖ κανεὶς νὰ γυρίσει σελίδα στὴν ὀθόνη τοῦ ὑπολογιστῆ γιὰ νὰ συναντήσῃ γιὰ πρώτη φορὰ μιὰν ἀναφορὰ γιὰ τὸν Παῦλο Μελᾶ, Ὅχι τίποτε ἰδιαίτερο: εἶναι μία ἀπλὴ καταχώρηση βιβλιοπωλείου τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὸ βιβλίον «Παῦλος Μελᾶς» τῆς Ναταλίας Π. Μελᾶ· τιμᾶται 11.92 €, μετὰ ἀπὸ τὴ σχετικὴ ἔκπτωση παρακαλῶ! Εἶναι τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖο «εἶχε καταφάγει ἔνδρακρυς», ὅπως ἔχει ὁμολογήσει, ὁ Χαλκίδαῖος Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, ὁ πατριάρχης τῶν Παπαδιαμαντικῶν μελετῶν. Ἡ καταχώρηση βρίσκεται ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ εἶδηση σχετικὰ μετὰ τὰ «Μεγάλα ζεϊμπέκικα Live» τοῦ Ζαφεῖρη Μελᾶ! Ἐνδεικτικὸ μιᾶς ιδιότυπης –μετὰ ἀπὸ 120 χρόνια– ἀφάνειας, σχεδὸν σιωπῆς γιὰ τὸν χαμένο Ἀνθυπολοχαγὸ τῆς Μακεδονίας· παρά, μάλιστα, τὸ πλῆθος τῶν ὀδωνυμικῶν τοῦ ἥρωα, ποὺ σώζονται στὶς πόλεις καὶ τὶς κωμοπόλεις τῆς ἡμεδαπῆς.

Τότε ὅμως, ὅταν θυσιάστηκε, τὸν ἔκλαψε λαός· καὶ τὸν τίμησε. Ἐνδεικτικὸ, τὸ «Μεγαλοπρεπὲς μνημόσυνο ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἥρωος Παύλου Μελᾶ» ποὺ πραγματοποιήθηκε στὸν μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Χαλκίδας, μετὰ πρωτοβουλία «τοῦ δημάρχου Χαλκιδέων κ. Κακαρᾶ», τὴν Κυριακὴ 24 Ὀκτωβρίου 1904, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Τύπος τῆς ἐποχῆς. Ὅμως, ἐπίσης ἐνδεικτικὸ τῆς τιμῆς ποὺ ἀπέδιδε ὁ λαὸς στὸν ἥρωα εἶναι καὶ δύο «Χρωματισταὶ εἰκόνας ἐξόχου τέχνης», ποὺ ὅπως μᾶς ἐνημερώνει ὁ Χρόνος τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ἢ ἐφημερίδα ποὺ εἶχε ὡς ὑποδιευθυντὴ τὸν Ἀγραφιῶτη λόγιον δημοσιογράφον Στέφανο Γρανίτσα. Οἱ εἰκόνες ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Δράκου Παπαδημητρίου, μετὰ σκοπὸ νὰ «γίνουν ἀπόκτημα πάσης ἑλληνικῆς οἰκογενείας».

Μὰ, ὁ Παῦλος Μελᾶς δὲν εἶχε σημεῖα ἀμφιλεγόμενα στὰ λίγα χρόνια τοῦ βίου καὶ τῆς δράσης του; Δὲν ὑπέπεσε σὲ σφάλματα, λάθη, ἀστοχίες; Ἐνδεχομένως ναί. Ἀλλά, ἢ

παλληλαρίσια ἀπόφασή του, ἢ κίνησή του, ἢ τολμηρὴ ἐνέργειά του, ἢ ὁποία εἶχε χαρακτηριστικὰ ἀθανασίας, νὰ μεταβεῖ στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ὀργανώσει τὸν Μακεδονικὸ Ἀγώνα παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι γνώριζε πὼς κινδύνευε ἡ ζωὴ του, ἐξάλειψε τὶς πιθανὲς ἀστοχίες του. Καὶ ἡ θυσία του, ὅπως ἢ τὸ χιόνι ποὺ κάλυψε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρα-Γιαννιοῦ στὸ διήγημα τοῦ Παπαδιαμαντῆ «Ὁ ἔρωτας χιόνια», «σπέπασε», ὡς σινδὼν αὐτοθυσίας, τὸν Παῦλο Μελᾶ:

«Διὰ νὰ μὴν παρασταθῆ γυμνὸς καὶ τετραχισμένος, αὐτὸς καὶ ἡ ζωὴ του καὶ αἱ πράξεις του, ἐνώπιον τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Παλαιοῦ Ἡμερῶν τοῦ Τρισαγίου».

Σήμερα, ὁ λαὸς δὲν κλαίει, δὲν θρηνεῖ τὸν Παῦλο Μελᾶ. Περισσότερο θρηνολογεῖ, γιὰ τὴν 11^η θέση τοῦ ἄσματος «Zari», τῆς ἐπίσης κατὰ τὰ ἄλλα συμπαθοῦς Μαρίας Σάττι, στὸν διαγωνισμὸ τῆς Eurovision. Κάποιοι «ἀλαφροίскиωτοι» ὅμως τὸν θυμοῦνται καὶ τὸν μνημονεύουν καὶ ὡς ἄλλοι κρυπτοχριστιανοὶ ἀνάβουν τὸ καντηλάκι τῆς μνήμης του στὸ εἰκονοστάσι τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ· γιὰ νὰ τιμήσουν τὴ μνήμη τοῦ Μίκη Ζέζα, ποὺ ἄφησε μιὰ τακτοποιημένη ζωὴ καὶ μιὰ λαμπρὴ σταδιοδρομία, ἄφησε τὰ σαλόνια τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἀνετη ἀρχοντικὴ διαβίωση, ἄφησε σύζυγο καὶ μικρὰ παιδιά, καὶ ἐπέλεξε νὰ πάει –μαζὶ με λίγους συντρόφους του– στὰ γλιμπάτσια* καὶ τὶς λασπουριὲς τῆς Μακεδονίας: νὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της.

* κατὰ τὸ Ἀγραφιῶτικὸ ἰδίωμα: χωράφια μετὰ γλιστερά, λασπωμένα χῶματα

Ἐν Χαλκίδι

(Ἰδιαίτ. Τηλεγράφημα τοῦ Ἐμπρός)

ΧΑΛΚΙΣ, 24 Ὀκτωβρίου (1904)

Ἐπὶ πλήρους ἐπιτυχίας ἐστέφθη τὸ ὑπὸ τοῦ δήμου τελεσθὲν μνημόσυνον σήμερον ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνομάρτυρος Μελᾶ. Ὀλόκληρος, σχεδόν, ἢ Χαλκίς, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ ὠραίου φύλου ἐξαιρουμένου, κατέκλυσε τὸν Μητροπολιτικὸν ναόν. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μνημοσύνου ἀκολουθίας φθάνει ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἥρωος κυρία Παπαδοπούλου διαμένουσα ἐνταῦθα συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ Νικολάου Βασιλείου καὶ σταματᾷ πρὸ τοῦ κενοταφίου ἐξόχως διασκευασμένου ἐκ βελούδου μετὰ τῆς φωτογραφίας τοῦ

Κωστούλας Γαλάνης

Τότε τὸν ἔκλαιε λαός, καὶ στὴ Χαλκίδα

Μελᾶ. Τὸ πλῆθος ἅμα τῇ ἐμφανίσει ἀνοίγει δίοδον ὑπολινόμενον, τὴν ἀκολουθοῦν δὲ πολλαὶ κυρίαὶ καὶ δεσποινίδες. Ἄρχεται ἡ ἀκολουθία ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ κλήρου καὶ ὅλοι δακρῦουν. Μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς ὁμιλεῖ ὁ Γυμνασιάρχης Φραγκίδης ἐξαίρων τὴν αὐταπάρνησιν τοῦ Μελᾶ.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ λόγου ὅλοι, ὁ κόσμος μιᾶ φωνῇ ἀνεφώνησεν «αἰωνία ἡ μνήμη» του, ταυτοχρόνως δὲ ἔξωθι τοῦ ναοῦ ἡ φιλαρμονικὴ ἀνέκρουσε τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μελᾶ ἀποταθεῖσα εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου, ὅστις τὴν ἐπεσκέφθη κατόπιν εἶπε τὰ ἑξῆς:

—Εἶθε τὸν ἀδελφόν μου νὰ τὸν μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι.

Τὸ σωματεῖον “Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος” ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς συλλυπητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὴν χήραν τοῦ Μελᾶ:

*Ερίτιμον χήραν Παύλου Μελᾶ
Ἀθήνας.*

*Κλαύσατε Παῦλον θαλερὸν παρακοίτην,
γενναῖον πρόμαχον ἐλευθερίας,
πεσόντα ἐνδόξως ὑπὲρ τῶν Πανελληνίων πόθων.*

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μνημοσύνου ἅπαντα τὰ καταστήματα ἦσαν κλειστά, σημαῖαι δὲ μεσίστιοι ἐκυμάτιζον εἰς ἐξώστας καὶ τὸ Γυμνάσιον».

«ΔΥΟ ΕΙΚΟΝΑΣ ΧΡΩΜΑΤΙΣΤΑΣ
ΕΞΟΧΟΥ ΤΕΧΝΗΣ

ἔξεδωσε τὸ γνωστὸν Κεντρικὸν Βιβλιοπωλεῖον τοῦ κ. Δράκου Παπαδημητρίου αἱ ὁποῖαι θὰ γίνωσιν ἀπόκτημα πάσης ἑλληνικῆς οἰκογενείας.

Ἡ μία τούτων παριστᾷ τὴν προσωπογραφίαν

τοῦ ἥρωος τῆς Μακεδονίας Παύλου Μελᾶ ἐπιτυχίας ἀπαραμίλλου.

Ἡ ἑτέρα ἐπίσης τὸν Παῦλον Μελᾶν με ἀρματολοῦ ἐνδυμασίαν ἔχοντα περίξ τοὺς ὀπαδούς του.

Ἄξιος θερμῶν ἐπαίνων εἶναι ὁ κ. Παπαδημητρίου διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν δύο αὐτῶν εἰκόνων».

Ο θάνατος του Παύλου Μελά στη Στάτιστα, στις 13 Οκτωβρίου 1904, συγκλόνισε το πανελλήνιο

Ν.Δ.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ*

19.10.2020

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Φέτος, ως ανανάκρουσμα για τα 200 χρόνια της Εθνεγερσίας, είδαν το φως δύο βιβλία για έναν Καπετάνιο, ισότιμο εκείνων του Σηκωμού σε ανδρεία και υπέρτερο σε καρδιακά δάκρυα. Το ένα τιτλοφορείται «Κάποτε σ' έκλαιε λαός – Μικρό ανθολόγιο μεγάλης απουσίας». Το επιμελήθηκε ο Θεόδωρος Παντούλας, των εκδόσεων manifesto. Μακάρι να μιλήσουν και να γράψουν για τα κείμενα και το πρόσωπο του Παλικαριού οι νεότεροι.

Όσο για μένα, Ευβοέα από μητέρα Λιμνιά, και συχνόν, παλαιότερα, επισκέπτη των Ροβιών, όπου και ο τάφος της αδελφής του Παύλου Αννας Παπαδοπούλου, της Μητέρας του Στρατιώτη, θα δοκιμάσω, με τη βοήθεια του βιβλίου της κ. Ναταλίας Ιωαννίδη, εγγονής του Παύλου και της Ναταλίας, να απεικάσω ακόμη μία φορά την ειδή του Καπετάν Ζέζα.

Το πολύτιμο βιβλίο, χάσμα εκδοτικό, τιτλοφορείται «Εθνους Αφύπνιση – Παύλος Μελάς – Ιστορικά ντοκουμέντα από το αρχείο της Ναταλίας Δραγούμη» και συνεκδόθηκε από το Μουσείο Μακεδονικού Αγώνα και το υπουργείο Εθνικής Αμυνας με τη χορηγία της αστικής και μη κερδοσκοπικής εταιρείας Δράμας «Κύκλωψ».

Το λεύκωμα, σχήματος 21×29, αριθμεί 184 μεγάλες σελίδες και περιλαμβάνει, εκτός από τα πολύ σημαντικά εισαγωγικά κείμενα, 107 συλλυπητήρια ψηφίσματα και ιδιωτικές επιστολές που απευθύνονται στη σύζυγο του πεσόντος Ναταλία, το γένος Δραγούμη. Πρώτη η επιστολή, δικαίως εκτός αριθμώσεως, του Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανού Καραβαγγέλη, στενότατου συνεργάτη του Παύλου, με την ψευδώνυμη υπογραφή Κώστας Γεωργίου.

Οι άλλοι επιστολογράφοι είναι κάθε λογής: Σύλλογοι και σωματεία, δήμοι και δημοτικά συμβούλια, άνδρες και γυναίκες, όπως, λ.χ., ο φοιτητής Κ. Βασιλόπουλος, η Σοφία Τρικούπη, ο Πέτρος Βλαστός, η Αικατερίνη Λασκαρίδου. Στερνή η επιστολή του Λάκη Πύρτζα, μακεδονομάχου και στενότατου επίσης συνεργάτη του Παύλου, με χρονολογία 5 Νοεμβρίου 1904. Στο υστερόγραφο της ο αποστολέας ενημερώνει τη Ναταλία Μελά ότι έχει στην κατοχή του τα προσωπικά αντικείμενα του Μακεδονομάχου, τα οποία σκοπεύει να της παραδώσει μόλις επιστρέψει στην Αθήνα.

Οι επιστολές δεν μεταγράφονται. Παρατίθενται φωτοτυπικά και σχολιάζονται σύντομα αλλά κατατοπιστικά. Εννοείται ότι η ανάγνωσή τους δεν είναι πάντοτε ευχερής, ωστόσο η ουσιώδης υποσελίδια σύνοψή τους αίρει τη δυσχέρεια. Υποκύπτω στον πειρασμό και παραθέτω την επιστολή με την οποία ο δήμαρχος Χαλκιδέων Μ. Γ. Κακαράς διαβιβάζει στη Ναταλία Μελά το ψήφισμα του δημοτικού συμβουλίου:

«Εν Χαλκίδι, τη 22 Οκτωβρίου 1904

Ερίτιμος Κυρία

Περικλειστον αποστέλλω υμίν αντίγραφον του εκδοθέντος υπ'

αριθ. 89 ψηφίσματος του παρ' ημίν Δημοτικού Συμβουλίου, διαδηλώνοντος την έκφραση των συλλυπητηρίων του Δήμου, επί τω θανάτω του πολυτίμου υμών συζύγου και επιλέκτου μεταξύ των αισθηματιών Ελλήνων ανδρός Παύλου Μελά, ένδοξον ζηλώσαντος

εν τη γη της Μακεδονίας θάνατον, ως ουδέν λογισαμένου τούτον προ της φλεγούσης την μεγάλην αυτού καρδίαν εθνικής ιδέας της ελευθερώσεως των υποδούλων αδελφών ημών.

Δέχθητε παρακαλώ μετά των εμών συλλυπητηρίων την διαβεβαίωσιν της προς υμάς υπολήψεώς μου.

Ο Δήμαρχος

Μ. Γ. Κακαράς»

Η υπ' αριθμόν 81 επιστολή του Συνδέσμου Μαγειροϋπαλλήλων Αθηνών και Πειραιώς έχει γραφτεί, με μίαν ανάσα και αυτή, από λόγιον άνδρα που προφανώς δεν ανήκει στη συντεχνία αλλά εκφράζει τα αληθινά της αισθήματα. Αναρωτιέμαι αν ο δήμαρχος Χαλκιδέων, που ασφαλώς είναι εγγράμματος, προσέφυγε και αυτός σε διακεκριμένο φιλόλογο της πόλης. Ακατάκριτη βέβαια προσφυγή, αλλά τίποτε δεν αποκλείει να συντάχθηκε η επιστολή δίχως επικουρία.

Επέμεινα στα Ευβοϊκά για προφανείς λόγους και, επιπλέον, διότι οι Μακεδονομάχοι του υποβλητικού εξωφύλλου, όπου προεξάρχει η αρχηγική μορφή του Παλικαριού, έχουν απεικονισθεί από την εκ Χαλκίδος χαράκτρια Ελένη Οικονομίδου.

* Ο κ. Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος είναι φιλόλογος και συγγραφέας. Ασχολείται με την έκδοση και τη μελέτη του έργου του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη και του Αλέξανδρου Μωραϊτίδη.